

Voorstellen tot inrichting en beheer van de Bussummer-, Wester- en Zuiderheide van de Stichting Gooisch Natuurreservaat, vooral met betrekking tot behoud van gewenste fauna-elementen.

Rijksinstituut voor Natuurbeheer, maart 1979.

Naar aanleiding van een verzoek om advies over de inrichting van een rustgebied voor korhoenders in 1977 zowel van de Stichting Gooisch Natuurreservaat als van de Vogelwerkgroep ter plaatse werd een oriënterend onderzoek naar omvang en terreingebruik van de nog aanwezige korhoeders noodzakelijk geacht.

Uit latere gesprekken bleek overigens dat men niet zozeer geïnteresseerd was in soortspecifieke beheersmaatregelen alswel in mogelijkheden tot handhaving of vestiging van een ecosysteem waarin ook korhoenders een plaats hebben.

Voor een beter inzicht in de problematiek zijn o.a. de volgende gegevens over de plaatselijke ontwikkeling en situatie van belang:

Algemeen

- In de loop van de jaren is er een grote versnippering en isolatie van de oorspronkelijke heideterreinen door bebouwingen, wegen en andere voorzieningen in het Gooi opgetreden die gepaard gingen met meer menselijke activiteiten.
- De oorspronkelijke functie van de heideterreinen voor de landbouw is reeds geruime tijd geleden teloor gegaan. De moderne ontwikkelingen in de landbouw hebben de isolatie van de heideterreinen verder bevorderd. In het Gooi is daarnaast ook een ruimtelijke isolatie tussen heide- en cultuurgronden opgetreden.
- Het wordt zo langzamerhand duidelijk dat bepaalde fauna-elementen die nog steeds als specifieke heidedieren worden gekenmerkt zoals o.a. korhoen en wulp, juist afhankelijk waren van de relatie heide - aanliggende cultuurgronden.
- Omdat ons in vele gevallen alleen nog wat restanten heide als natuurterrein ter beschikking staan, zal indien men bepaalde waardevol geachte elementen van het oorspronkelijke ecosysteem wil behouden, het oorspronkelijk beheer moeten worden herzien of worden aangepast.

De Korhoenders

- De overgebleven korhoenders en ook wulpen in het Gooi hebben zich in een gering bestand kunnen handhaven op het grootst overgebleven terrein namelijk

- de Bussummer- en Westerheide. Op de kleinere afgesplitste heideterreinen worden ze incidenteel waargenomen (zie bijlage onderzoek).
- De korhoenders moeten nu, in tegenstelling tot vroeger, al hun voedsel op de heide vergaren.
  - De restpopulatie is betrekkelijk geïsoleerd van de overige populaties in Nederland doch er zijn aanwijzingen die op een eventuele geringe uitwisseling wijzen.
  - In het voorjaar van 1978 werden regelmatig 1 haan en 4 à 5 hennen waargenomen.
  - In de zomer van 1978 werden kuikens gesignaleerd en gedurende de winter 1978-1979 werden een haan en zeker zes hennen gezien.
  - De dieren werden voornamelijk gezien binnen het door de vogelwerkgroep aangegeven rustgebied waarbij ook de speciaal aangelegde akker een rol is gaan spelen (zie bijlage onderzoek). Ook broedden hier in 1978 twee paar wulpen.
  - De vogels zijn niet schuw en de vluchtafstand tot de mens bedroeg slechts enkele tientallen meters. Verstoring door niet aangeliijnde honden werd regelmatig gezien.
  - De korhoenders worden niet alleen ook landelijk bedreigd maar nemen in geheel West-Europa snel in aantal af. Het lijkt daarom de moeite waard om te bezien of de Gooise restgroep in stand gehouden kan worden zonder daarbij al te zeer op soortspecifiek beheer af te gaan.

Het terreinbeheer van met name de Bussummer-, Wester- en Zuiderheide

(ook evt. van toepassing op de overige heideterreinen in de omgeving).

- Het terrein heeft een glooiend karakter met hier en daar bosjes vooral aan de randen.
- Vele rechte doorgaande paden doorkruisen het terrein waarbij beplantingen langs de Crailloose weg en de Hilversumse weg het terrein ruimtelijk in drie gedeelten opsplitsen.
- Het terrein wordt verder gekenmerkt door een intensief gebruik dat als volgt kan worden gecategoriseerd: militaire schietbaan met een deel militair oefengebied, waterwingebied (twee maatschappijen), doorgaand verkeer, recreatieve wandelaars, dagcampings, het uilaten van honden, ruitersport, trimmen, en natuurbelevers (gering in aantal).
- Het beheer is er voornamelijk op gericht om iedere gebruiker en geïnteresseerde zo tevreden mogelijk te houden waarbij het terreinbeheer afgestemd is op het creëren van een open landschap met fraaie hei door het kappen van opslag en branden van hei.

- De laatste jaren werd ten behoeve van het faunabeheer een speciale akker met bosje aangelegd, terwijl voor een bepaald gedeelte gedurende de broedtijd een aanlijngebod voor honden geldt. Ook militairen houden bij hun oefeningen rekening met de broedtijd.
- Een vegetatiekaart is niet aanwezig terwijl uitgezonderd een broedvogelinventarisatie uit 1975, geen verdere inventarisaties bekend zijn. Natuurlijke predatoren van het korhoen zoals havik, kiekendief en vos worden slechts incidenteel gesignaleerd.
- Bij de beheerders is in elk geval geen specifieke faunakennis aanwezig.

Voorstellen

Uitwendig beheer, controle en voorlichting

- Beheersmaatregelen moeten worden begeleid, gecontroleerd en effecten gemeten. Inventarisaties moeten worden begeleid of zelf uitgevoerd. Natuur-educatie en voorlichting over het betreffende gebied is van groot belang (bijv. educatief centrum, excursies, waarnemingsposten, educatieve route's, terreinwerkzaamheden, etc.). Het padenstelsel moet worden aangepast o.a. aan de mogelijkheden en waarden van het terrein. Al deze werkzaamheden zouden moeten worden uitgevoerd door een nieuw aan te trekken kracht met een goede kennis van fauna en flora en een goed organisatievermogen.
- Met name doorgaand verkeer en recreatie anders dan gericht op het natuurbeleven moeten worden teruggedrongen. In eerste instantie zullen alle toegangen tot het terrein via de drukke Larense weg - Hilversumse weg moeten worden gesloten, met inbegrip van de daar gesitueerde dagcampings. Honden horen zowel loslopend als aangeliend niet in een natuurterrein thuis. De grote hondentrek naar het gebied kan misschien worden afgeleid naar terreintjes met speciale hondenvoorzieningen (bijv. renveldjes) liefst elders in de omgeving. Eventueel kan worden besloten tot het uitstippelen van een wandelroute waar honden aan de lijn zijn toegestaan. Een beperkt aantal toegangspunten tot het terrein is wenselijk, met een beperkte dagelijkse toegankelijkheidstijd (bijv. gesloten een half uur voor zonsondergang en na zonsopkomst). Enkele gedachten over opzet en eventuele plaatsen voor speciale meer recreatieve voorzieningen voor de Bussummer- en Westerheide zijn schetsmatig aangegeven op een kaartje in de bijlage.
- Effecten van het 'beroepsgebruik' door militairen en waterleidingmaatschappijen moeten in samenwerking met deze instanties nauwkeurig worden geanalyseerd. Overleg met militaire instanties is reeds gaande. Hun activiteiten moeten niet altijd direct als schadelijk voor het terrein worden bestempeld. Beperkingen gedurende het broedseizoen en controle op de effecten van hun

activiteiten lijken voorlopig voldoende. Grondwaterstandverlaging als gevolg van het winnen van drinkwater moet worden nagegaan en dient eventueel vermeden te worden. Waterbeheersing is bij het beheer van heideterreinen van grote betekenis.

- Overleg met de overige eigenaren van natuurterreinen in deze omgeving is geboden om tot een uniform op elkaar afgestemd beheer te komen. Verdere versnippering dient te worden vermeden en er moet meer worden gestreefd naar een mogelijke aansluiting vooral naar het zuiden met de Utrechtse Heuvelrug. Dit zal met name van grote betekenis zijn voor de verdere ontwikkeling van populaties van kruipende en lopende dieren.

Inwendig beheer (zie ook brief d.d. 28 dec. 1978 aan de Stichting Gooisch
Natuurreservaat)

- Verspreid over het terrein zullen in eerste instantie een zevental cultuurveldjes van minimaal 1 ha moeten worden gecreëerd (voor globale positie zie kaartje in de bijlage). Deze kunnen eventueel afwisselend worden gebruikt als akker (graanprodukten), hooiland of weide voor jongvee, waarbij bemesting bij voorkeur met stalmest moet geschieden (details te overleggen). Men is momenteel bezig om een markt te zoeken voor de produkten van een dergelijke "primitieve" landbouw. De cultuurlandjes mogen vanzelfsprekend niet in de omgeving van wandelroutes liggen.
- De Crailoose weg en de Hilversumse-Larense weg moeten "opengehakt" worden op de plaatsen zoals aangegeven in de schets in de bijlage. Eventueel kan alleen het fietspad van de Crailoose weg worden gehandhaafd en zal de Hilversumse-Larense weg verder moeten worden geïsoleerd.
- Het padentraject moet gedeeltelijk worden herzien ongeveer zoals schetsmatig is aangegeven in de bijlage. Hierdoor ontstaat vooral in het centrum een ruim gebied dat niet met paden wordt doorsneden. Enkele oude rechte paden lenen zich mogelijk goed voor inzaai van een grasmengsel en beheer als hooiland.
- Er moeten mogelijkheden voor de ontwikkeling van opslag van den en berk blijven. Deze kunnen in een vroeg stadium gedund worden ofschoon hier en daar dichtere bosjes gewenst zijn. Oudere opstanden kunnen dan worden geroid of eerst uitgedund. De meest permanent bosjes langs de rand van het terrein moeten middels een zogenaamde zone van open boomhei overgaan in het heidegebied. Het zogenaamde pionierterrein moet een open boskarakter houden wat mogelijk door het militair gebruik in de hand gewerkt wordt.
- Het heidebeheer in de vorm van branden, maaien en eventueel plaggen moet zo kleinschalig mogelijk geschieden (zie brief d.d. 28 dec. 1978), waarbij boomopslag niet overal te gronde moet gaan. Verdere mogelijkheden moeten nog nader worden onderzocht.

Toelichting

Bij onze voorstellen zijn wij er van uitgegaan dat de natuurwetenschappelijke waarden van het gebied verre prevaleren boven alle andere doelstellingen. Wij menen deze uitgangsstelling enerzijds te moeten ontleenen aan de gestelde vragen omtrent het beheer en anderzijds aan de naam van de beheersstichting. Bovendien staat de grootte van het beoordeelde gebied geen kool en geit spaar^{end} beleid toe. Andere doelstellingen zullen mogelijk meer aan bod komen in de sterk versnipperde overige terreintjes in de omgeving.

Toch zal er niet voorbij gegaan kunnen worden aan het feit dat het terrein nagenoeg rondom ingeklemd ligt tussen de bebouwingen. Vandaar dat voorlichting en 'natuureducatie' een belangrijke taak van de beheerders moet zijn. Bepaalde voorzieningen in de recreatieve sfeer, zoveel mogelijk geconcentreerd in de randen, zullen wellicht onvermijdelijk zijn. Het is echter volledig misplaatst om het gebied, in folders van de Stichting Gooisch Natuurreservaat, aan te prijzen als een gemakkelijk bereikbaar, voortreffelijk recreatiegebied.

Er bleef ons verder weinig anders over dan de voorstellen af te laten stemmen op de gegevens en ervaringen opgedaan tijdens één jaar onderzoek elders (zie rapport in de bijlage) en de opgedane kennis omtrent de korhoenders en het terrein gedurende 1978 (resumé korhoenderwaarnemingen in bijlage). Het lag voor de hand om bij het toekomstig beheer uit te gaan van de veranderde situatie te aanzien van de traditionele wisselwerking heide- cultuurgrond. De gedachten gaan uit naar enerzijds een mogelijk herstel van de oorspronkelijke situatie, anderzijds naar terreintypen waarin korhoenders zich kunnen handhaven zonder daarbij gebruik te maken van cultuurgronden. Onze voorstellen moeten niet worden opgevat als soortspecifiek. Zij hebben op de lange termijn tot doel te komen tot een min of meer open landschapssysteem, in stand gehouden door een zo gering mogelijke menselijke inbreng.

Rest nog te vermelden dat wij in vele gevallen uit zijn gegaan van een nogal naïve beheerssituatie waarbij bestaande beheersplannen, maatregelen en contacten niet werden beschouwd.

Drs. F.J.J. Niewold en H. Nijland.

Afd. Wildbiologie en Zoölogie, Arnhem.

